
Fibule din castrul și așezarea civilă de la Ilișua

Corneliu GAIU, Sorin COCIȘ

Cele 31 de fibule descoperite în ultimul an la Ilișua se adaugă celorlalte două loturi publicate anterior. Având în vedere că o analiză tipologică amănunțită a fost făcută pe loturile anterioare¹, în lucrarea de față vom face referiri amănunțite numai la noile tipuri sau variante.

Tip I. Fibule puternic profilate (pl. I/1-9). Cele nouă piese, cu o singură excepție (pl. I/7) au bune analogii în provinciile Imperiului cât și în Dacia². Piesa nr. 7, executată din argint, reprezintă o variantă barbară având analogii în lumea germanică³. Ea reprezintă un import care apare în Dacia, respectiv pe limesul de nord, în preajma războaielor marcomanice. Celelalte fibule, puternic profilate, se datează în prima jumătate a sec. II d.Ch.

Tip II. Fibule cu genunchi (pl.II/10-11). Cele două piese reprezintă variante clasice care pot fi datate în prima jumătate a sec. II d.Ch. (nr. 10) și a doua jumătate a sec. II d.Ch. (nr. 11)⁴.

Tip III. Fibulă trompetă (pl.II/12-13). Piesa nr. 12 reprezintă tipul clasic binecunoscut în tot Imperiul iar piesa nr. 2 este o variantă cu o arie de răspândire restrânsă respectiv numai în Dacia și Barbaricum⁵.

Tip IV. Almgren 128 (pl.II/14). Aria de răspândire a acestui tip este situat în lumea germanică fiind un import în Dacia⁶. Cronologic, ea poate fi datată în a doua jumătate a sec. II d.Ch., foarte probabil apariția ei fiind legată de războaiele marcomanice.

Tip V. Fibulă în formă de ancoră (pl.II/15). Fibula în discuție este o variantă timpurie derivată din fibulele puternic profilate fiind întâlnită mai ales în Dalmația, Moesia, Pannonia și Dacia⁷. Cronologic, ea se datează în prima jumătate a sec. II d.Ch.

Tip VI. Fibulă de tip sarmatic (pl.II/16). Denumite astfel pentru că sunt întâlnite cu precădere în lumea sarmatică⁸. În Dacia, ele apar în general în nordul provinciei. Cronologic, acest tip este încadrat în a doua jumătate a sec. II și începutul sec. III d.Ch.

Tip VII. Fibulă emailată plată (pl.II/17). Piesa în discuție provin din provinciile vestice și sunt datate în general în sec. I și prima jumătate a celui următor⁹. Datorită frumuseții lor, ele pot fi în uz până în sec. III d.Ch. Contextul arheologic în care a fost descoperită piesa de la Ilișua indică sec. II d.Ch.

Tip IX. Fibulă în formă de furcă (pl.II/18). Sunt caracteristice mai ales lumii romane de pe Rin de unde se vor răspândi și în celelalte provincii, mai ales în zonele de limes¹⁰. Exemplarul de la Ilișua poate fi datat începând cu ultimele două decenii ale sec. II și prima jumătate a sec. III d.Ch.

¹ D. Protase, S. Cociș, C. Gaiu, în *RB*, VII, 1993, p.51-61; D. Protase, C. Gaiu, Gh. Marinescu, în *RB*, X-XI, 1996-1997, p.27-111.

² W. Jobst, *Die Römischen Fibeln aus Lauriacum*, Linz, 1975, p.29-44; S. Cociș, *Fibulele din Dacia romană*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 1998, p.23-28.

³ O. Almgren, *Studien über Nordeuropäische Fibeln formen*, Leipzig, 1923, p.56-58.

⁴ H. Sedlmayer, *Die Römischen Fibeln von Wels*, Wels, 1995, p.43-49.

⁵ S. Cociș, *op.cit.*, p.62-63; J. Peskar, *Fibeln aus dem römischen Kaiserzeit in Mähren*, Praga, 1972, p.88.pl.14/4.

⁶ O. Almgren, *op.cit.*, p.58-62.

⁷ R. Koscevic, *Anticke Fibule S Produca Siska*, Zagreb, 1980, p.24-25, pl.XX.

⁸ M. Parducz, *Denkmaler der Sarmatenzeit in Ungarns*, III, 1950, pl.VII/8a-b, pl.XIV/9a-b.

⁹ M. Feugère, *Les fibules en Gaule Méridionale de la conquête ala fin du V-esiècle après J-C*, Paris, 1985, pl.153-154.

¹⁰ A. Böhme, *Die Fibeln der Kastell Saalburg und Zugmantel*, SJ, XXIX, 1972, p.25-26.

Tip X. Fibule în formă de T (pl.III/19-20). Caracteristica principală constă în lățirea brațelor care împreună cu capul dă aspectul literei T. Ele sunt răspândite în tot Imperiul, fiind datate în general în sec. III d.Ch¹¹.

Tip XI. Fibule cu piciorul întors pe dedesupt (pl.III/21-24). Aria de răspândire a acestui tip cuprinde în general Dacia, dar ea poate fi întâlnită și în provinciile învecinate sau chiar Barbaricum¹². Cronologic, ele sunt încadrate în sec. III.d.Ch.

Tip XII. Fibule în formă de omega (pl.III/25-27). Sunt caracteristice întregii lumi romane având o cronologie destul de largă (sec. I-III d.Ch.)¹³. Exemplarele de la Ilișua pot fi datate în sec. II d.Ch.

Celelalte fragmente de fibule (pl.III/27-31) nu pot fi încadrate cronologic datorită puținelor elemente păstrate.

Lotul studiat dovedește încă o dată pătrunderea barbarilor în timpul războaielor marcomanice dar și reluarea vieții romane după acest episod.

CATALOG

1. Tip I (pl. I/1); Bronz; L = 5,3 cm; Castru, praetentura. sinistra, baracă, S₂/1995, m 29, -120 cm; M.B. inv. nr. 20321.
2. Tip I (pl. I/2); Bronz; L = 6,3 cm; Așezarea civilă, S₁₁, m 10, -55 cm; M.B. inv. nr. 19802.
3. Tip I (pl. I/3); Bronz; L = 3,5 cm; Așezarea civilă; nivelul de călcare al locuinței C₄; M.B. inv. nr. 20322.
4. Tip I (pl. I/4); Bronz; L = 3,3 cm; Castru, B IV; M.B. inv. nr. 19811.
5. Tip I (pl. I/5); Bronz; L = 2,5 cm; Castru praetentura. sinistra., baracă, S₁/1995, m 23, -30 cm; M.B. inv. nr. 20047.
6. Tip I (pl. I/6); Bronz; L = 4 cm; Therma A; S₃, m 22, -1,65 cm; M.B. inv. nr. 20065.
7. Tip I (pl. I/7); Argint; L = 5,2 cm; Praetorium; -60 cm; M.B. inv. nr. 20328.
8. Tip I (pl. I/8); Bronz; L = 6 cm; Castru; M.B. inv. nr. 20326.
9. Tip I (?) (pl. I/9); Bronz; L = 4,5 cm; Castru, descoperire de suprafață; M.B. inv. nr. 19820.
10. Tip II (pl. II/10); Bronz; L = 3,8 cm; Castru, praetentura. sinistra., B IV; -80 cm; M.B. inv. nr. 20046.
11. Tip II (pl. II/11); Bronz; L = 3,4 cm; Așezarea civilă, S₄/1999, m 12, -100 cm; M.B. inv. nr. 20111.
12. Tip III (pl. II/12); Bronz; L = 4,7 cm; Castru, praetentura sinistra, baracă niv. I, S₁/1995, m 41, -110 cm; M.B. inv. nr. 20382.
13. Tip III (pl. II/13); Metal alb; L = 4 cm; Castru, praetentura dextra, B IV, -70 cm; M.B. inv. nr. 19814.
14. Tip IV (pl. II/14); Bronz; L = 3 cm; Castru, baraca B IV, -80 cm; M.B. inv. nr. 20327.
15. Tip V (pl. II/15); Bronz; L = 5,5 cm; Therme, clădirea B; M.B. inv. nr. 20331.
16. Tip VI (pl. II/16); Bronz; L = 3,3 cm; Castru, praetentura dextra, în spatele praetorium-ului; M.B. inv. nr. 20031.
17. Tip VII (pl. II/17); Bronz, email albastru și alb; L = 3,2 cm; Castru, praetentura. sinistra, baraca B V, -80 cm; M.B. inv. nr. 20332.
18. Tip VIII (pl. II/18); Bronz; L = 4,7 cm; Castru, B IV; M.B. inv. nr. 20330.
19. Tip IX (pl. III/19); Bronz; L = 4,9 cm; Castru, praetentura sinistra, B V -80 cm; M.B. inv. nr. 20030.
20. Tip IX (pl. III/20); Bronz; L=3,3cm; Castru, praetentura dextra, suprafața 13, m8, -80cm; M.B. inv. nr. 19803.
21. Tip X (pl. III/21); Bronz; L = 4 cm; Castru, B IV, -55 cm; M.B. inv. nr. 20329.
22. Tip X (pl. III/22); Fier; L = 5,2 cm; porta principalis.dextra., -40 cm; M.B. inv. nr. 20025.
23. Tip X (pl. III/23); Bronz; L = 4,6 cm; Castru., praetentura. sinistra baraca V, -30 cm; M.B. inv. nr. 19908.
24. Tip X (pl. III/24); Bronz; L = 4 cm; Castru, lângă zidul estic al praetorium-ului, -80 cm; M.B. inv. nr. 19944.
25. Tip XI (pl. III/25); Fier; D = 3,5 cm; Așezarea civilă, S₇, m 35, -30 cm; M.B. inv. nr. 19798.

¹¹ S. Cociș, *op.cit.*, p.83-86.

¹² J. Peskar, *op.cit.*, p.108-116.

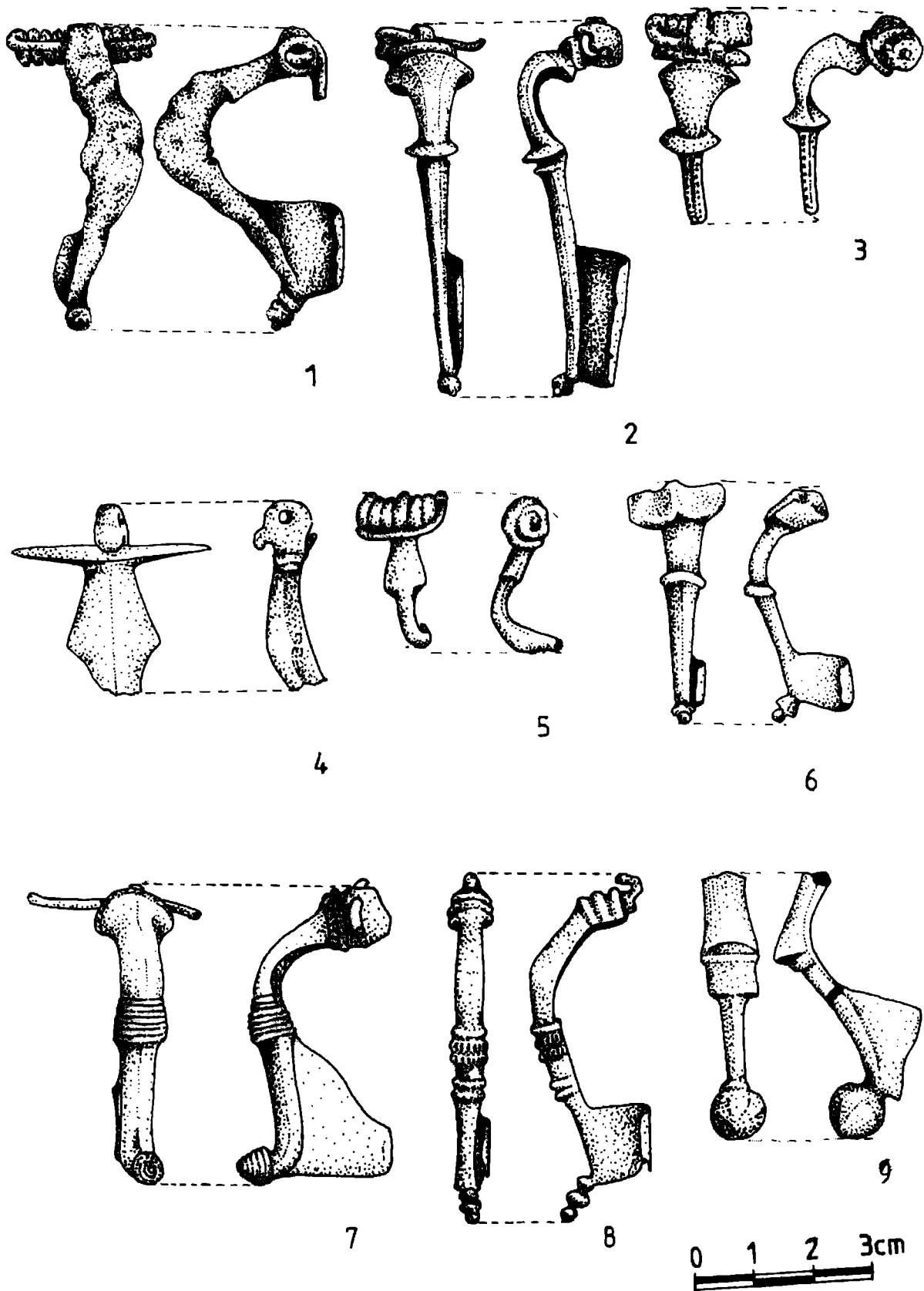
¹³ E. Fowler, *The Origin and Development of the Pennular Brooches in Europe. Proceedings of the Prehistoric Society*, XXVI, 1960,149-159.

26. Tip XI (pl. III/26); Fier; D = 4 cm; Așezarea civilă, S₇, m 35, -30 cm; M.B. inv. nr. 19799.
27. Fragment fibulă (pl. III/27); Bronz; L = 2,7 cm; Castru praetentura dextra, castru mic de pământ din groapa cu rebuturi de bronzuri; M.B. inv. nr. 20024.
28. Resort de fibulă (pl. III/28); Fier; L = 4 cm; Castru praetorium, curtea interioară, -80 cm; M.B. f.n.i.
29. Resort fibulă (pl. III/29); Bronz; L = 5 cm; Castru, baraca B V, -90 cm; M.B. inv. nr. 20320.
30. Resort fibulă (pl. III/30); Bronz; L = 2 cm; Așezarea civilă, cuptoarele de ars vase, -75 cm; M.B. f.n.i.
31. Resort fibulă (pl. III/31); Bronz; L = 3 cm; Castru B₂, baraca B IV, M.B. f.n.i.

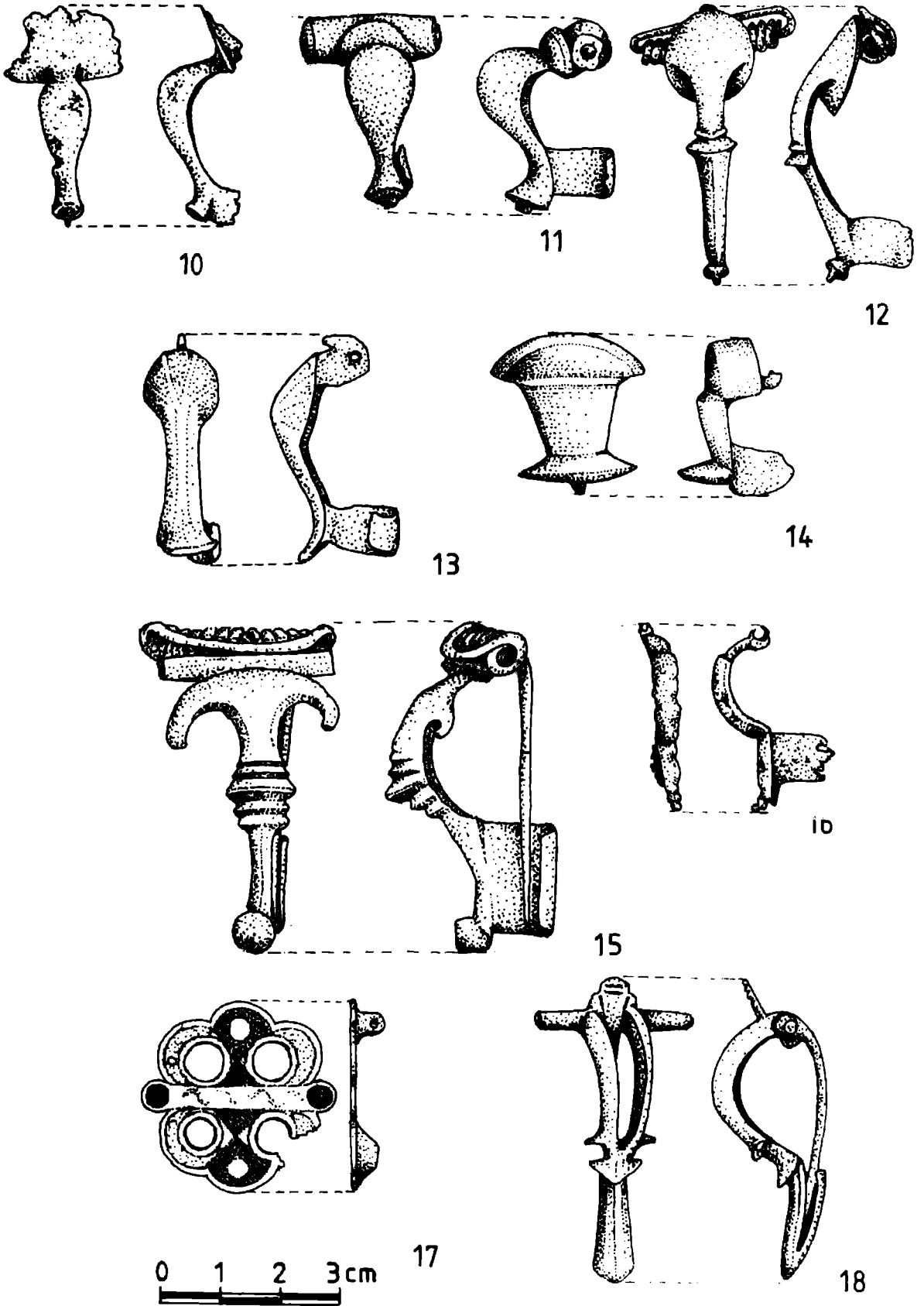
RÖMISCHE FIBELN AUS DER RÖMISCHEN ZIVILSIEDLUNG UND DEM RÖMERKASTELL VON ILIȘUA

Die Verfasser stellen eine Anzahl von 31 vollständigen und fragmentarischen Fibeln dar, die im Laufe der letzten archäologischen Grabungskampagnen im Kastell und der Zivilsiedlung von Ilișua entdeckt wurden. Die 31 Fibeln umfassen folgende Typen:

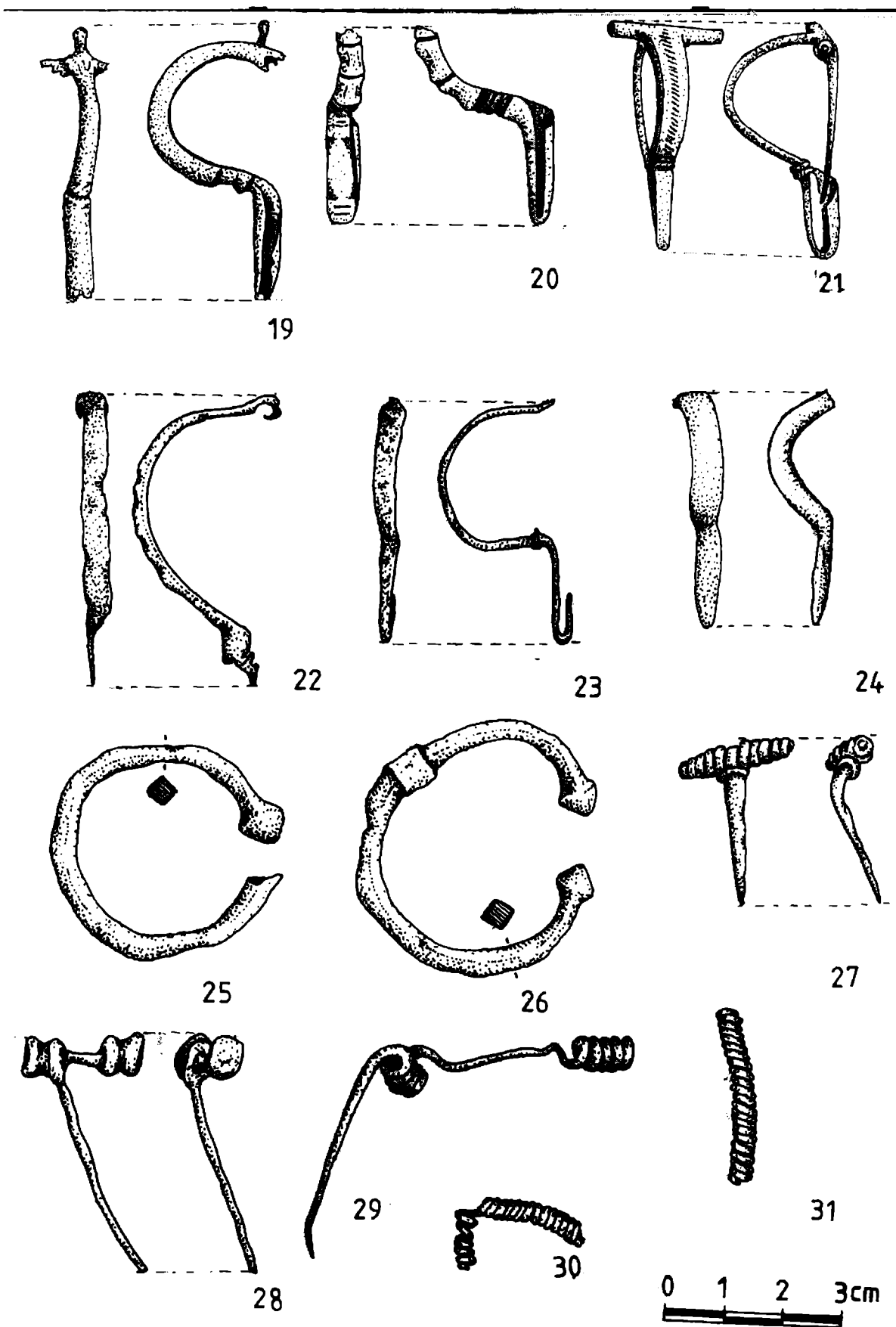
- kräftig profilierte Fibeln (Taf.I/1-9)
- Kniefibeln (Taf.II/10-11)
- Trompetenfibeln(Taf.I/12-13)
- Almgren-Typ 128 (Taf.II/14)
- Ankerfibeln(Taf.II/15)
- sarmatische Armbrustfibeln(Taf.II/16)
- emaillierte geometrische Fibeln(Taf.II/17)
- Scharnierfibeln mit Gabelbügel(Taf.II/18)
- T-Fibeln(Taf.III/19-20)
- Fibeln mit umgeschlagenem Fuß(Taf.III/21-24)
- Omegafibeln(Taf.III/25-26)



Pl. I - Ilișua, fibule romane din bronz (1-6, 8,9) și din argint (7)



Pl. II - Ilișua, fibule romane din bronz



Pl. III - Ilișua, fibule romane din bronz (19-24, 27-31) și din fier (25-26)